

*Бондар Оксана Василівна,
Національний університет “Острозька академія”*

ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ДИСКУРС» У ЛІНГВІСТИЧНІЙ НАУЦІ

У контексті розвитку лінгвістичної науки важливим є питання коректної інтерпретації тексту, намірів мовця та мовленнєвих засобів досягнення поставлених цілей. Неоднозначність науковців у трактуванні поняття “дискурс” дещо ускладнює правильне його розуміння.

Актуальність даного дослідження виражається потребою систематизувати підходи до вивчення дискурсу та необхідністю їх об’єднання для наведення одного чіткого визначення цього терміну для подальшого його використання у трактуванні текстів.

Мета дослідження полягає у класифікації підходів різних науковців до визначення дискурсу та досягається за допомогою наступних завдань:

1. Ознайомитись з короткою історією становлення дискурсології.
2. Розглянути основні позиції науковців, що займаються проблемою дефініції дискурсу.
3. Вивчити головні лінгвістичні функції дискурсу.
4. Класифікувати визначення дискурсу, опираючись на структуру, функції та взаємодію його форм .

На сьогодні немає одного загальноприйнятого визначення терміну “дискурс”, оскільки багатофункціональність цього терміну не дає змоги виокремити чіткі аспекти підходів до нього. Дискурсологія вважається міждисциплінарною наукою, що розширює сфери вживання терміну “дискурс ” далеко поза межі лінгвістики.

Ще з часів Древнього Риму під словом “дискурс ” розуміли розмови. Спочатку під цим мались на увазі лише розмови вчених, а згодом – і ширшого кола комунікантів.

Історія дослідження дискурсу наукою розпочалася в 20-х роках ХХст., коли Л.Щерба вжив термін “складне синтаксичне ціле”, описуючи єдине комплексне висловлення, що поєднує в собі різні види синтаксичного зв’язку між компонентами (сурядність, підрядність, відокремлення, вставні конструкції) [6: 2].

В кінці 50-хх років дискурс став предметом безпосередніх лінгвістичних досліджень. У 1952 році З. Харріс, описуючи мову реклами, вперше вжив термін “дискурс” [5: 10].

У 1970-хх, з виникненням лінгвістики тексту, термін “дискурс” набув більшого поширення, вживаючись у значенні функціонального стилю.

Зараз дискурс є одним з найбільш досліджуваних напрямків світової лінгвістики. У цій сфері працюють такі науковці як Е. Бенвеніст, Т. ван Дейк, В. Борботько, Д. Мамалига, Г. Почепцов, К. Серажим, О. Духнич, І. Бутова.

Дебора Шифрін виділяє три основних підходу до визначення дискурсу. Згідно цієї позиції подані далі дефініції поділені на три групи.

Перший підхід здійснюється з точки зору формально або структурно орієнтованої лінгвістики та розглядає дискурс як мову, вищу за рівень словосполучення або речення. Тут дискурс розуміється або як складова частина тексту, або повністю ототожнюється з ним.

Так, Н.Д. Арутюнова характеризує дискурс як зв’язний текст у сукупності з екстралінгвістичними, прагматичними та іншими факторами, мовлення, розглянуте як цілеспрямована соціальна дія, як компонент, що бере участь у взаємодії людей і в механізмах їхньої свідомості.

В. О. Звегінцев розуміє дискурс як елементарну одиницю тексту, тобто складне ціле або змістовну єдність, що вирізняється на рівні мови і, як правило реалізується у вигляді речень, пов’язаних між собою смисловими зв’язками.

Б. А. Зільберт стверджує, що текст – одиниця мовлення, явище системи комунікації, тобто явище соціально-мовленневого рівня. Фактично, текст ототожнюється з дискурсом і розглядається як комунікативна одиниця, де мовні елементи і структури використовуються для реалізації певних комунікативних цілей, задач і установок.

О. Т. Ішмуратов ототожнює дискурс з певним видом тексту. Так, дискурс – це текст, який містить міркування, тобто текст, в якому фіксується певний хід думки, а комунікативний дискурс – це текст, що містить взаємозалежні судження деяких суб’єктів.

Англійські дослідники Р. Ходж та Дж. Кресс розглядають текст і дискурс як такі, що доповнюють один одного, акцентуючи при цьому або соціальний, або мовний рівень.

У своїй праці “Деякі аспекти вивчення мови політики” С. Дроздова будує чітку формулу дискурсу, де складовими дискурсу є підмова, текст та контекст [1: 5].

Другий підхід подає функціональне визначення дискурсу як різноманітне використання мови.

Так, дискурс характеризують використання мови для досягнення певних поставлених цілей, або способ мовлення, яки надає значення певному життєвому досвіду на основі набутого досвіду.

Т.М. Ніколаєва визначає дискурс, як функціональний стиль мовлення.

Також дискурс тлумачиться як соціолінгвістична структура, яка твориться адресатом у конкретних комунікативних, соціальних та прагматичних ситуаціях.

На мотивованість дискурсу вказує В. Кох, на думку якого дискурс – це “будь який текст, в якому є ознаки одного й того ж конкретного мотиву [3: 3].

Дискурс за Т. ван Дейком, - це складна комунікативна подія, суттєва складова соціокультурної взаємодії, характерні риси якої – інтереси, цілі та стилі.

Третій підхід є схожим до другого, і характеризує дискурс як висловлення, враховуючи взаємодію форм та функцій.

Дискурс також розуміється як текст, представлений у вигляді особливої соціальної даності і утворений в результаті мовленнєвої діяльності представників певної лінгвокультурної спільноти, який розглядається у сукупності його лінгвістичних параметрів та соціокультурного контексту.

Аналізуючи дискурс, виділяються такі його аспекти: мовленнєвий та комунікативний, а також його дискурсивність.

Мовленнєвий аспект дискурсу регулюється правилами міжфразового синтаксису, що включає прономінальну співвіднесеність, фориричні зв'язки, узгодження часів, функціональну перспективу, пресупозитивну залежність та ін., котрі допускаючи варіювання, відносно жорстко обумовлені особливостями граматичної будови конкретної мови, характером дискурсивної залежності того чи іншого елемента і канонами побудови певного типу тексту.

Комунікативний дискурс - текст, що містить взаємозалежні роздуми кількох суб'єктів.

Що стосується дискурсивності, то це логічна послідовність у рамках аристотелівської логіки. Якщо ж говорити більш конкретно, то це логічно обумовлена думка, тобто суворий перехід від одного твердження до іншого, що прослідковується у мисленні за допомогою логічних правил, що має за мету послідовне і систематичне розгортання думки.

Функції дискурсу можна звести до наступних:

1. Дискурс є формою вираження, наслідком і базою для побудови знання в певній епосі або культурі.

2. Дискурс формує особистості, надаючи певних рис їх ідентичності, не вказуючи її конкретно.

3. Дискурс створює і реалізує соціальні відносини, визначаючи напрямки можливого перебігу розмови.

4. Дискурс створює можливості для нарації.

5. Дискурс керує мовою, спрямовуючи її на вживання висловлювань, прийнятих у тому чи іншому контексті.

Отже, у процесі дослідження було вивчено дефініції, характеристики дискурсу, його роль у процесі комунікації та розглянуто підходи до його трактування згідно його структури та мети використання.

Список літератури:

1. Дроздова С. А. Некоторые аспекты изучения языка политики [Електронний ресурс]: http://elib.crimea.edu/index.php?option=com_content&task=view&id=51

2. Духнич Ольга. Дискурс и нарратив: вводная лекция [Електронний ресурс]: <http://olga.psycom.info/182/>.

3. Милевская Т. Дискурс и текст: проблема дефиниции [Електронний ресурс]: <http://www.teneta.ru/rus/me/milevskat-discourseandtextdfn.htm>.

4. Руднев Ю. Концепция дискурса как элемента литературоведческого метаязыка [Електронний ресурс]:

5. http://www.zhelty-dom.narod.ru/literature/txt/discours_jr.htm.

6. Серажим К.С. Дискурс як соціолінгвальне явище: методологія, архетоніка, варіативність: монографія / Серажим К.С. – К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2002 р. – С. 10-31.

7. Степанов Ю. С. Альтернативный мир, дискурс, факт и принцип причинности [Електронний ресурс]: <http://abuss.narod.ru/Biblio/stepanov.htm>.